

Talentirani so življenjsko zavarovanje naroda

Več podpore sposobnim Peter Csermely predstavlja madžarski model – Nastajanje svetovnega omrežja za pomoč nadarjenim

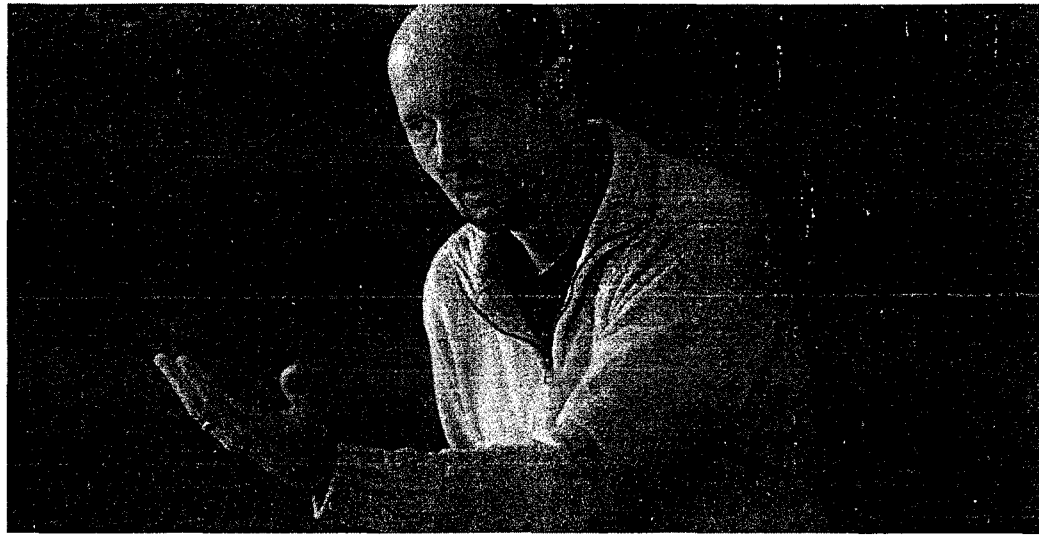
Strokovnjaki za vzgojo in izobraževanje nadarjenih so pred 25 leti ustanovili Evropski svet za visoko sposobne (ECHA). Njegove naloge so razširjati najboljše prakse pomoči nadarjenim po vsej Evropi. Pomaga jim Evropsko omrežje za pomoč nadarjenim, ki združuje centre za nadarjene.

JASNA KONTLER - SALAMON

Takšni centri že delujejo v Nemčiji, na Madžarskem, Irskem, v Veliki Britaniji in več drugih državah. ECHA se sestaja dvakrat na leto. Dvajseta konferenca bo v Ljubljani, in sicer septembra 2014. Ve se že, da bo glavna tema konference »ponoven razmislek o nadarjenosti v digitalni dobi«. Po besedah našega sogovornika, 53-letnega madžarskega biokemika prof. dr. Petra Csermelya, nedavno izvoljenega predsednika ECHA, sicer pa predsednika madžarskega nacionalnega sveta za pomoč nadarjenim, bo to zelo ustvarjalno in nenavadno srečanje, na katerem bodo digitalne naprave pomagale pri navezovanju stikov, spletni izmenjavi informacij in izmenjavi teh na kraju samem.

Kakšna je vaša osebna izkušnja z nadarjenostjo? Kdo je prvi prepoznal, da ste nadarjeni, in kako je to spoznanje vplivalo na vaše nadaljnje šolanje?

Brati sem se naučil že dolgo pred vstopom v šolo. Bil pa sem precej nespreten pri pisanju in zato sem za pisno izražanje uporabljal pisalni stroj. Dovolili so mi, da sem šel v prvi razred leto prej, pri petih namesto šestih letih. V šoli mi je pisanje povzročalo nenehno grozo. Šele pozneje sem ugotovil, da sem levičar; prislilji so me, da sem pisal s »pravom«, desno roko. Ko sem bil star devet let, so me starši prepisali na eno najboljših šol v državi. Ni dolgo trajalo, da sem se tudi tam začel dolgočasiti. Takrat

Prof. dr. Peter Csermely FOTO PETER KOLLANYI

na Madžarskem nismo imeli veliko možnosti za posebno obogatitev šolanja, ker je podpiranje talentiranih v takratnem režimu dolgo veljalo za protisocialistično.

Pozneje, pri trinajstih letih, smo imeli pouk kvantne mehanike, in to je bila prva stvar, v kateri sem res užival. Prve raziskovalne izkušnje sem dobil pri šestnajstih in odtlej sem se za vse življenje zavezal raziskovanju in prenašanju teh izkušenj na druge mlade.

Kaj je po vaših izkušnjah najpomembnejši dejavnik, s katerim je mogoče vplivati na odnos do nadarjenih v posameznih državah? Je to morda raven razvoja (BDP) ali bolj vrednostni sistem družbe in tradicija na tem področju? Mislim, da te talente potrebuje tudi manj zanima, čim bogatejši postajša. Na-

darjene podpirajo v državah, kjer imajo to tradicijo in kjer si ljudje prizadevajo za boljšo prihodnost. Prijatelj mi je povedal, da ima podpiranje znanja na Madžarskem zato tako visoko vrednost, ker je država v svoji zgodovini doživela toliko slabih preobratov. Ko so se druga za drugo vrstile vojaške izgube, so ljudje ugotovili, da je edini zaklad, ki ga lahko ohranijo, znanje in tisto, kar imaš v glavi.

Kakšen je danes na Madžarskem prevladujoč odnos do nadarjenih? Kako bi ocenili njegovo učinkovitost?

Madžarska postaja družba, naklonjena nadarjenim. Naj vam to pokažem s primerom iz politike. Madžarska žal ni država sodelovanja. Medtem ko v britanskih šolah zanima, čim bogatejši postajša po-

delovanje, polovica pa je tekmovalnih, na Madžarskem večina nalog spodbuja tekmovalnost med šolarji. Ta tekmovalni značaj je visoko razvit v politiki, kjer tako rekoč ni stvari, o kateri bi se stranke strinjale. Podpora nadarjenim ljudem pa je ena od izjem, o katerih so stranke soglasne.

Nevladne pobude za podporo nadarjenim so se širile petnajst let. Pomoč je bila namenjena ljudem vseh starosti, od vrtec do univerz, in na vseh področjih, od znanosti, umetnosti, obrti oziroma ročnih spretnosti do športa. To je bilo dolgo latentno obdobje našega razvoja, ko se ni zgodilo nič vidnega. Šestnajst najpomembnejših nevladnih organizacij je leta 2006 ustanovilo krovnno organizacijo Madžarski svet za pomoč nadarjenim. Vlada ga je priznala in parlament je dve leti

pozneje sprejel resolucijo o dvajsetletnem programu pomoči nadarjenim. Ustanovil je državni sklad za nadarjene, v katerega se stekajo prispevki iz državnega proračuna in od dohodnine državljanov.

Nekje sem zasledila podatke, da ima rumena rasa nekoliko višji odstotek nadarjenih posameznikov kot bela in da so mednarodni najbolj nadarjeni Judje. Ali takšne razlike v resnici obstajajo zaradi genetike ali pa so posledica razlik pri spodbujanju in vzgoji nadarjenih in posameznih državah?

Nadarjenost je rezultat medsebojnega vplivanja več tisoč dejavnikov v človekovem življenju, začeni s spočetjem in razvojem zarodka. Pričakovanja ter spodbudno družinsko in

šolsko okolje so ključni dejavniki razvoja izrednih sposobnosti. Takšnih dejavnikov je veliko v orientalskih in judovskih kulturah. Znameniti Rosenthal-Jacobsenov eksperiment, izveden v kalifornijski osnovni šoli pred skoraj petdesetimi leti, je dal čudovit dokaz tako imenovanega Pigmalionovega efekta. Pokazal je, da so ljudje tem bolj uspešni, čim več od njih pričakujemo. Pri tem poskusu so šolarje testirali z inteligenčnim testom. Pravih rezultatov šoli niso povedali, naključno pa so izbrali nekaj šolarjev in učiteljem rekli, da so ti učenci tik pred »izbruhom« nadarjenosti, čeprav večina ni imela visokega inteligenčnega količnika. Ko so se izvajalci poskusa čez eno leto vrnili, so ugotovili, da se je IQ naključno izbranih nadarjenih obetavnežev zviševal veliko hitreje kot pri drugih šolarjih. Pomembno je pripomniti, da ima sodobni koncept nadarjenosti veliko več elementov kot samo IQ. Glavni sklep eksperimenta pa še vedno velja: pričakovanja in spodbudno okolje spodbujajo nadarjenost.

Kako ocenjujete sedanje izobraževalne trende, s katerimi se nadarjeni študenti srečujejo v evropskih državah?

Profesor Franz Mönks, nekdanji predsednik ECHA, je pred nekaj leti primerjal šolanje nadarjenih v 21 evropskih državah. V raziskavo sta vključeni tudi Slovenija in Madžarska. Raziskava kaže, da so se v večini teh držav razmere za nadarjene šolarje izboljšale tako v šolah kot v

Na Madžarskem je v gibanje za podporo nadarjenih vključenih že več kot 200.000 ljudi.

oblikah obogatitvenih programov. Vendar pa je še veliko možnosti za izboljšanje. Zato moramo okrepiti evropsko sodelovanje na tem področju.

Kakšne oblike pomoči za nadarjene so najbolj obetavne? Koliko stanejo? Žal smo v obdobju gromozanskega varčevanja z javnimi sredstvi. Nadarjenost ima na tisoče obil in zato je lahko koristnih na tisočih oblik pomoči. Za najbolj učinkovite so se izkazali programi pomoči, k so kombinacija nadarjenim naklonjenih rešitev v šolah in zunajšolskih dodatnih programov. Omrežje nadarjenih (Talent Point Network v Nemčiji, na Madžarskem in Poljskem ter v drugih državah privarčuje veliko denarja, saj ni treba, da je odlično na vseh področjih, temveč lahko učence »preseli« v drugo omrežje. Čim širši je program, tem manjši so stroški na osebo. Naš nacionalni program bo med letom 2014 in 2020 porabil 50 evrov na osebo na leto. To ni prav drag podvig, toda vključili bomo 240 tisoč nadarjenih mladih, kar je približno 10 odstotkov prebivalstva. Skrivnost učinkovitosti je neenaka porazdelitev pomoči. Nekateri ljudje potrebujejo več, medtem ko drugi dosežejo odličnost z manj.

Kakšno dodatno pomoč za spodbujanje in šolanje nadarjenih posameznikov bi svetovali Sloveniji? Posamezna prizadevanja so redko učinkovita. Če je pomoč nadarjenim prepuščena samo v breme požrtvovalnih staršev in učiteljev, sodobna družba ne bo dobila povračila, k ga potrebuje. Pomoč nadarjenim je še posebej potrebna v času krize. Vsa krizna obdobja tudi odpirajo možnosti za obnovo naše družbe in življenja. Za nove rešitve potrebujemo nove talente. Pomoč mladim nadarjenim ljudem mora zato postati nacionalna prednostna naloga v vseh evropskih državah tudi v Sloveniji. Če podpiramo svoje nadarjene, podpiramo svojo prihodnost. To je kć življenjsko zavarovanje naroda. Ne nimmo moramo vanj »vlagati«, »unovčimo« pa ga ravno v času nevarnosti, ko se mora družba prenoviti.